

SUOMEN ASIANAJAJALIITON SOVINTOMENETTELYN SOVELTAMINEN PERHEASIOISSA

1. Lainsäädäntö ja asianajaja perheasioiden sovittelijana

Avioliittolain I osan 5 luvussa säädetään perheasioiden sovittelusta. AL 20 §:n mukaan perheessä esiintyvät ristiriidat ja oikeudelliset asiat on pyrittävä ensisijaisesti selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksella. Perheasioiden sovittelijat antavat pyynnöstä tukea ja apua, kun perheessä esiintyy ristiriitoja. Sovittelijat voivat pyynnöstä antaa apua ja tukea myös silloin, kun lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen tai sopimuksen noudattamisessa ilmenee ristiriitoja.

Avioliittolain tarkoittama perheasioiden sovittelu on määrätty kuntien tehtäväksi osana sosiaalitoimea. Perheasioiden sovittelua voivat tehdä myös yhteisöt ja henkilöt, jotka ovat saaneet siihen avioliittolain tarkoittaman luvan.

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyä voidaan soveltaa myös perheasioiden sovitteluun. Asianajajan toimiminen sovittelijana perheasioissa voi olla tehokas vaihtoehto sosiaalitoimen, seurakuntien tai muiden yhteisöjen tarjoamalle perheasioiden sovittelulle, sillä asianajajan toimittama sovittelu on mahdollista käynnistää nopeasti. Asianajajan toimiessa sovittelijana, vastaavat osapuolet itse sovittelijan palkkiosta ja kuluista sekä mahdollisten asiantuntijoiden ja muiden henkilöiden palkkioista ja kuluista.

AL 23 §:n mukaan sovittelijan salassapitovelvollisuuteen sovelletaan, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 ja 4 luvussa ja 29 §:ssä säädetään. Perheasioiden sovittelussa asianajaja on sidottu hyvää asianajotapaa koskeviin ohjeisiin, sovintomenettelysääntöihin ja mm. asianajajan salassapitovelvollisuutta koskeviin lainsäännöksiin.

2. Sovittelun sisältö, sovittelijan rooli ja sovittelun päämäärä

Perheasioiden sovittelu on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Sen periaatteita ovat neutraalisuus ja puolisoitten tai lapsen vanhempien välisten valtasuhteiden tasapainottaminen. Siinä pyritään etsimään ratkaisua tiettyihin nimettyihin ongelmiin tai ristiriitoihin neuvottelemalla ja vaihtoehtoja löytämällä.

Sovittelussa rajataan käsiteltävät asiat ja pyritään tiettyihin päämääriin, kuten yhteisen sopimuksen tekemiseen. Perheasioiden sovittelussa keskitytään konkreettisiin, ulkoisiin asioihin ja tulevaisuuteen. Se on lyhytkestoista.

Asianajajan toimiessa sovittelijana korostuu usein osapuolten pyrkimys saada aikaan sopimus lasta koskevista asioista ja omaisuuden osituksesta. Tehdyistä ratkaisuista ovat vastuussa sovittelun osapuolet. Sovittelijalla on aktiivinen välittäjän ja käynnistäjän rooli. Hän on organisaattori, valistaja ja asioiden selventäjä.

Asianajajan on sovittelun kuluessa otettava huomioon, että asianosainen saattaa kärsiä erokriisistä. Toimiessaan perheasioiden sovittelijana asianajajan on kyettävä hallitsemaan ristiriitoja ja pystyttävä neuvottelemaan vaikeissakin tilanteissa. Osapuolten tunteiden ilmaisemiselle ja tuulettamiselle tulee antaa tilaa sovittelun aloitusvaiheessa.

Asianajaja voi sovittelijana toimiessaan osapuolten suostumuksella tehdä yhteistyötä perheterapeutin tai muun vastaavan asiantuntijan kanssa.

3. Lapsen aseman huomioon ottaminen

Asianajajan tulee sovittelijana toimiessaan kiinnittää erityistä huomiota siihen, että lapsen edun selvittäminen ja hänen kuulemisensa tapahtuu lasta vahingoittamatta. Lapsi ei saa joutua häntä koskevan riidan ratkaisijan asemaan.

AL 21 §:n mukaan sovittelijan tehtävänä on kiinnittää erityisesti huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseen. Tämä periaate sitoo myös sovittelijana toimivaa asianajajaa. Lapsen henkilökohtainen kuuleminen sovittelun yhteydessä voi olla yksi keino lapsen aseman turvaamisessa.

Sovittelijana toimiva asianajaja voi tarvittaessa kuulla lasta, mikäli kaikki asianosaiset ovat siitä yksimielisiä. Lapsen kuulemisen tulee olla aina tarkoin harkittua ja perusteltua.

Lapsen tapaaminen on valmisteltava huolella. Suositeltava tapa aloittaa keskusteleminen lapsen kanssa, on tavata lasta ensimmäisen kerran yhdessä molempien vanhempiensa kanssa. Mikäli sovittelija harkitsee, että vanhempien läsnäolo ei esim. vanhempien riitaisuuden vuoksi ole eduksi lapsen kuulemiselle, voi sovittelija kuulla lasta ilman vanhempien läsnäoloa. Lapsen kanssa työskentelevän sovittelijan on tarjottava lapselle vapaa ja luottamuksellinen tilanne miettiä ulkopuolisen kanssa sovittelun kohteena olevia asioita omalta kannaltaan. Sovittelijan on pyrittävä aktivoimaan lapsen omia ideoita, ehdotuksia ja toiveita. Keskustelun kuluessa lapsen kanssa on sovittava, mitkä asiat on tärkeitä tuoda vanhempien tietoon.

Sovittelijan tehtävänä on saada myös vanhemmat kiinnittämään erityistä huomiota lapsen aseman turvaamiseen. Tässä apuna voi käyttää soveltuvin osin liitteenä

olevaa asiakirjaa, jossa tuodaan esille kysymyksiä, joihin vanhempien tulisi kiinnittää huomiota lasta koskevista asioista neuvoteltaessa ja päätettäessä. Tämä asiakirja annetaan molemmille vanhemmille. Asiakirjan perusteella asianosaisten kanssa voidaan käydä keskustelua.

4. Menettely

1. Sovittelualoite

Aloite sovitteluun voi tulla asianosaiselta, avustajana toimivalta asianajajalta, perhetyötä tekevältä taholta tai viranomaiselta.

2. Sovittelusopimus

Ennen sovittelun aloittamista on asianosaisten kanssa hyvä tehdä sopimus sovittelusta esimerkiksi Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelysopimusmallia käyttäen. Osapuolen avustajan tai sovittelijana toimivan asianajajan on neuvottava sovittelun osapuolia selvittämään ennen sovittelusopimuksen tekemistä, voiko sosiaalityöntekijä, perheneuvolan psykologi tai muu vastaava asiantuntija osallistua sovitteluun ja kuka on velvollinen maksamaan hänen palkkionsa ja kulunsa.

-sopimuksessa

- määritellään sovitteluun osallistuvat henkilöt ja heidän roolinsa
- sovitaan riitakysymyksistä ja muista mahdollisista seikoista, joita sovittelu koskee
- sovitaan sovittelun kestosta
- määrätään tarvittaessa asianosaisten ja sovittelijan salassapitovelvollisuudesta ja sovittelijan tietojensaantioikeudesta
- sovitaan sovittelijan palkkiosta tai sen perusteista, sovitaan sovitteluun osallistuvien asiantuntijoiden ja muiden mahdollisten henkilöiden palkkioiden ja kulujen maksamisesta

3. Sovittelun kulku

Sovittelun kulku on sama kuin muussakin sovittelussa eri vaiheineen. Myös samat keinot, kuten yhteis- ja erillisneuvottelut ovat sovittelijan käytettävissä. Perheasioiden sovittelussa kuitenkin korostuu sovittelijan velvollisuus antaa tietoja lainsäädäntöä, sopimuskäytäntöjä ja eri sopimismahdollisuuksia koskevista seikoista. Sovittelijana toimivan asianajajan on antaessaan edellä kuvattuja tietoja toimittava ehdottomasti puolueettomasti.

Perheasioiden sovittelussa sovittelun kulkua voi olla seuraava:

1. Sovintomenettelyn aloitus ja tunnustelu

-osapuolten tavoitteiden ja toiveiden käsittely, paneutuminen tunnesuhteisiin, neuvottelussa käsiteltävien asioiden rajaaminen

-tässä vaiheessa voidaan tehdä päätös siitä, tehdäänkö sovittelu yhteistyössä perheterapeutin tai muun vastaavan asiantuntijan kanssa

-voidaan sopia siitä, kuullaanko lasta sovittelun aikana ja millä tavoin häntä kuullaan

-mahdollisesti esille tuleva osapuolen kriisitilanne voi antaa aiheutta myös ohjata osapuoli hakemaan ammattiapua esimerkiksi mielenterveystoimistosta tai perheterapiasta

2. Neuvottelu

-sopimukseen tähtäävä työskentely, sopimusten esilaadinta

3. Sopimusten laadinta

-varsinaisten sopimusten tekeminen

4. Jälkityö

-sopimusten toimintaongelmien korjaaminen, lasten tilanteen tarkastaminen

-osapuolten pyytäessä sovittelijan on tarkastettava sopimusten toimivuus ja korjattava ne tarvittaessa

-erosta toipumisen tukeminen tapahtuu asiantuntevasti terapeutin tai mielenterveystoimiston avulla

4. Suomen Asianajajaliiton perheasioiden sovintomenettely / tuomioistuinsovittelu

Silloin, kun päämiehen kanssa sovitaan sovittelun käyttämisestä, asianajajan tulee neuvotella hänen kanssaan siitä, minkälainen sovittelu valitaan, valitaanko Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely vai tuomioistuinsovittelu.

Asianajajan velvollisuus on selvittää päämiehelle kummankin sovittelutavan edut ja haitat, myös kummastakin menettelystä päämiehelle aiheutuva kustannukset.

Asianajajaliiton sovintomenettelyn etuna on menettelyn nopea käynnistyminen ja se, että osapuolet valitsevat itse sovittelijan. Asianajajaliiton sovintomenettely

tarjoaa myös paremman yksityisyydensuojan asianosaisille kuin tuomioistuinsovittelu.

Mikäli päädytään tuomioistuinsovitteluun on erityistä huomiota kiinnitettävä sovittävän tuomarin mahdollisuuteen käyttää sovittelussa avustajaa (tuomioistuinsovitteluL 5.2 § ja HE 114/2004, 2 momentin perustelut). Avustajaksi voidaan määrätä vain sellainen henkilö, jonka osapuolet hyväksyvät. Avustajaksi on valittava henkilö, joka on sopiva ja asiantunteva toimimaan avustajana juuri kysymyksessä olevassa asiassa.

5/2006